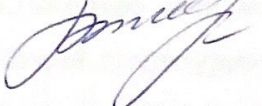


Отримано 28.07.2023р.
Голова спеціалізованої
вченої ради ДФ 26.133.031
р. ф. н., проф. Бровко О. О.


Голові спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.031
у Київському університеті
імені Бориса Грінченка
доктору філологічних наук,
професору, завідувачу кафедри
української літератури,
компаративістики і
грінченкознавства
Факультету української філології,
культури і мистецтва
Бровко Олені Олександрівні

ВІДГУК

офіційного опонента **Рарицького Олега Анатолійовича**,
доктора філологічних наук, професора, професора кафедри історії
української літератури та компаративістики Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка про дисертаційну роботу
**Валентини Євгенівни Сотникової «Інтертекст творчості Володимира
Базилевського: особливості і функції»**, подану до захисту на здобуття
наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 «Філологія», галузь
знань 03 Гуманітарні науки (Київ, 2023)

1. Актуальність дисертаційного дослідження.

Багатогранна творчість Володимира Базилевського літературною критикою поки що належно не прочитана. Лауреат Національної премії України, митець рідкісного масштабу, автор понад тридцяти книг здобувся лише на спорадичні, вибіркові дослідження, які дуже неповно проявляють його творчий набуток. Причини тут зрозумілі. Володимир Базилевський – митець не для усіх. Прочитання його тексту вимагає особливої підготовки, належних знань, тонкої логіки мислення. Твори письменника характеризуються винятковою глибиною філософського світобачення, витонченим інтелектуалізмом, виразним історіософським чуттям та імпліцитним самозаглибленням. Він – митець самодостатній, цілковито

незалежний від будь-яких зовнішніх кон'юнктурних впливів; принципово не входить до жодних літературних угруповань та генерацій, що дозволяє йому повсякчас зберігати індивідуальну мистецьку поставу.

Письменник і сьогодні активно працює в різних поетичних і прозових жанрах, має багатющий літературно-критичний та перекладацький доробок. У вітчизняній періодиці есеїстикою та публіцистикою митець гостро реагує на злободенні виклики часу, проблеми доби. Слушно зауважує літературознавець Іван Прокоф'єв: «У мистецькому осягненні світу і людини він пішов далі від своїх сучасників, як добросовісний плугатар і сівач у сферах духу, виорав і засіяв значну частину досі не торкані нашою літературою цілини».

Безумовно, вже віддавна назріла потреба комплексного наукового дослідження різножанрової творчості В. Базилевського. Наявних праць, які лише пунктирно характеризують доробок письменника, зрозуміло, недостатньо для осягнення цього значущого явища нашої культури. Тому з'ява дисертаційної роботи Валентини Сотникової «Інтертекст творчості Володимира Базилевського: особливості і функції» є помітним поступом у вітчизняному літературознавстві, бо заповнює лакуни вивчення творчості унікального письменника.

Інтертекстуальність – визначальна ознака індивідуального стилю автора «Вертепу», поетикальна домінанта його творчості. Дисертантка обрала нелегку проблему для дослідження. Її складність полягає в тому, що методологічна підоснова цієї проблеми заслабка, замало літературознавчих, літературно-критичних праць, які б потрактовували питання міжлітературної взаємодії стосовно творчості В. Базилевського, що й визначає особливу затребуваність і актуальність праці В. Сотникової. Дослідниці належним чином вдалося досягти заявленої у роботі мети, виконати низку накреслених завдань, з належною повнотою проявити вагомість внеску В. Базилевського в українську культуру.

2. Наукова новизна результатів дисертації.

У дисертаційній роботі вперше на високому дослідницькому рівні порушуються питання інтертекстуальної організації літературних і нехудожніх творів В. Базилевського. Проблема рецепції та інтерпретації інтертексту потрактована як визначальна домінанта індивідуального стилю письменника, ключова риса його поетики. Дисертантка встановлює джерела інтертекстуальних покликань у його літературній і нехудожній творчості, означає домінуючі мотиви лірики, форми і функції інтертексту, визначає об'ємний інтерпретаційний контекст, твори українських та зарубіжних письменників, мислителів-інтелектуалів давньої, нової, новітньої і сучасної доби. У роботі вперше інтерпретуються інтертекстуальні риси художнього й нехудожнього дискурсів В. Базилевського на різних витках стильової еволюції митця.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Висновки та узагальнення дисертаційної роботи Валентини Сотникової можуть мати теоретичне і практичне застосування для подальшого вивчення різножанрової творчості В. Базилевського, досягнення домінуючого індивідуального стилю та поетики автора. Основні положення можуть мати використання у подальшому висвітленні явища інтертекстуальності в українській та світовій літературі. Вони також сприятимуть розробленню теоретичних і практичних курсів зі вступу до літературознавства, теорії літератури, історії української літератури, програм вибіркового дисциплін, зорієнтованих на вивчення проблем інтертекстуальності у творчості українських письменників. Дослідження суттєво розширює сферу практичного використання творчості письменника, зокрема у питанні впровадження її в навчальний процес з метою досягнення художніх інтенцій В. Базилевського, вивчення явищ інтертекстуальності в українській і світовій літературі.

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, сформульовані у дисертаційній роботі Валентини Сотникової, аргументовані достатньо повно, на належному науковому рівні. Матеріали розділів викладені відповідно до заявленої мети і завдань та відповідають сутності об'єкта і предмета дослідження. Дисертантка запропонувала новаторське, цікаве й науково обґрунтоване трактування обраної теми. У дисертації на високому професійному рівні вирішується проблема інтертекстуальної організації художньої і нехудожньої творчості В. Базилевського. Робота виконана за допомогою грамотно підбраного й науково вмотивованого методологічного інструментарію: до аналізу залучено інтертекстуальний, порівняльно-історичний, порівняльно-типологічний, герменевтичний, міфокритичний методи дослідження. Методологічні підходи в дослідженні інтертексту творчості В. Базилевського зrealізовані достатньо повно. У процесі виконання наукового дослідження здобувачка опанувала передбачений освітньо-науковою програмою обсяг теоретичних знань, оволоділа необхідними вміннями, навичками, загальними та спеціальними (фаховими) компетентностями, необхідними для здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Композиційна цілісність дослідження Валентини Сотникової виявляється у чіткому структуруванні роботи: зауважуємо логіку наукового пошуку, послідовність вирішення заявлених завдань. Структура дисертації продиктована підпорядкованістю літературного матеріалу вирішенню конкретних, важливих для його характеристики завдань. Робота складається зі вступу, чотирьох розділів із підрозділами, висновків та списку використаних джерел.

У *Вступі* обґрунтовується актуальність теми, ступінь її опрацювання у вітчизняному і зарубіжному літературознавстві, визначаються мета й

завдання дослідження, розкривається його наукова новизна і практична цінність. Подаються відомості про методи та структуру дисертації, з'ясовується особистий внесок здобувача та ступінь апробації основних положень роботи.

У першому розділі *«Історико-літературні й теоретичні аспекти дослідження»* визначено, структуровано й охарактеризовано проблемні питання наукової біографії письменника, простежено еволюцію його індивідуального стилю, означено шляхи творчого становлення і розвитку. Валентина Сотникова запропонувала й аргументувала періодизацію творчості письменника, яка ґрунтована на суспільно-політичних і особистих чинниках, проблемних питаннях творчості, опорних знаках-символах, ключових образах-символах. Інтертекстуальність схарактеризовано як визначальну рису поетики творчості В. Базилевського. Як стверджує дисертантка, розгалужені інтертекстуальні зв'язки його творчості пов'язані з Біблією, античною, класичною європейською та українською культурою, прецедентними постатями світової історії та літературою Сходу. Вперше проведено комплексне дослідження, в якому проявлено найхарактерніші риси інтертексту в літературній і нехудожній творчості В. Базилевського.

Другий розділ *«“Людина і історія” у творчості В. Базилевського крізь призму інтертекстуальності»* оприявнює основні типи міжтекстових зв'язків у доробку письменника. За спостереженнями дослідниці, авторське осягнення історії у публіцистичних текстах базується на історіософській традиції, започаткованій П. Кулішем і Є. Маланюком, і торкається проблемних питань розвитку і боротьби нації за державність й самоідентичність. Античний і біблійний архетекст письменник використовує задля осмислення тяглості національних традицій, зв'язків із давньою європейською цивілізацією. Валентина Сотникова влучно зауважує і детально характеризує ключовий образ-метафору вертеп (проекція на однойменну збірку В. Базилевського) як символ спотвореної тоталітарною

системою державницької перспективи України в умовах її колоніального існування.

Третій розділ дисертаційної роботи – *«Міжтекстові зв'язки філософічного доробку В. Базилевського»*. Дослідниця зосереджує увагу на проблемі філософського світосприйняття у художній і нехудожній творчості письменника. Як стверджує дисертантка, його філософські есе позбавлені чіткої композиційної організації, радше сприймаються як потік свідомості автора і є своєрідною формою діалогу із західноєвропейськими і українськими філософами щодо проблем української сучасності. Інтертекстуальні компоненти у філософському дискурсі В. Базилевського представлені як паратекстуальні явища, алюзійні й ремінісцентні складники тексту, авторські інтерпретації традиційних сюжетів та образів. За спостереженнями дослідниці, його філософське мислення сповнене трагічного світосприйняття, відчуття самотності, невлаштованості у світі абсурду і повсякчасної боротьби за збереження моральних чеснот і цінностей. Митець активно культивує ключові образи *творчості, слави, смерті* і проявляє власну стоїчну витривалість перед викликами доби і часу.

Четвертий розділ дисертаційної роботи – *«Інтертекстуальність як домінантна риса авторської концепції митця і мистецтва»*. В. Сотникова розглядає сумісність поглядів В. Базилевського на проблему митця і мистецтва з поглядами митців неокласичної традиції та Ліни Костенко. За спостереженнями здобувачки, у літературно-критичній творчості інтертекстеми мають переважно літературне походження, письменник до свого тексту широко залучає цитати із творчості досліджуваних ним авторів. Есеїстика сприймається як металітературне явище, його тексти – це власні думки про методи і прийоми проведення дослідження, що стосуються творчості сучасників, його роздуми про літературний процес. Інтертекстуальна підоснова ліричної творчості Базилевського витікає із творчості українських – Т. Шевченко, П. Куліш, М. Зеров, П. Тичина – та

зарубіжних класиків – Овідій, Катулл, Данте, Мольєр, В. Шекспір, М. Гафур, С. Кудаш та ін.

Висновки до дисертації є логічно умотивованими, достатньо ґрунтовними, вони сконцентровано відтворюють сутність дисертаційної роботи.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях.

Ключові положення й результати дослідження достатньо повно висвітлені й апробовані у десяти наукових публікаціях різного рівня. За матеріалами дисертації здійснено чотири публікації у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України із присвоєнням категорії «Б». Валентина Сотникова здійснила шість публікацій, у яких додатково відображені результати дослідження, три – у матеріалах і тезах доповідей на конференціях різного рівня. Дві із додаткових публікацій вийшли друком у закордонних періодичних наукових виданнях. Усі публікації за результатами дисертації літературознавиця виконала одноосібно.

7. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях.

Після аналізу тексту дисертації офіційним опонентом відзначається дотримання здобувачкою вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

8. Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Відаючи належне науковій праці Валентини Сотникової, вкажемо на певні аспекти, що вимагають, на наш погляд, пильнішої уваги:

1. Варто було повніше розкрити асоціативно-рецепційний механізм дії інтертекстуальних зв'язків, їх функції у творенні нового змісту, повніше і виразніше узагальнення щодо них подати у висновках.

2. Важливо дізнатися, чи змінювались на різних етапах стильової еволюції митця інтертекстуальні стратегії письменника. Наскільки цей процес впливав на змінність індивідуального стилю письменника.

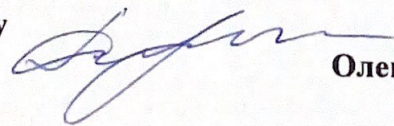
3. Поза увагою дослідниці залишилося найновіше тритомне видання вибраних поетичних творів В. Базилевського (Твори у трьох томах : поезія. Київ : Ліра-К, 2022.) і літературно-критичні праці літературознавця Івана Прокоф'єва про письменника, зокрема матеріали дискусії І. Прокоф'єва з І. Дзюбою, стаття «Глибинна правда рефлексії» та ін.

4. Помітні деякі неточності на кшталт вживання терміна інтертекст у значенні архетекст, незначні стилістичні невірності, стилістичні недогляди.

9. Загальна оцінка дисертації.

Дисертаційна робота «Інтертекст творчості Володимира Базилевського: особливості і функції» відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 431 від 21.03.2022 р.), а її авторка – **Сотникова Валентина Євгенівна** заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 «Філологія».

**Офіційний опонент –
доктор філологічних наук,
професор, професор кафедри
історії української літератури
та компаративістики
Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка**



Олег ПАРИЦЬКИЙ

